ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)

της 27ης Νοεμβρίου 2003 *

Στην υπόθεση C-283/01,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Hoge Raad der Nederlanden (Κάτω Χώρες) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Shield Mark BV

και

Joost Kist h.o.d.n. Memex,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 2 της πρώτης οδηγίας 89/104/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων (ΕΕ 1989, L 40, σ. 1),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους B. Σκουρή, προεδρεύοντα του έκτου τμήματος, J. N. Cunha Rodrigues, J.-P. Puissochet, R. Schintgen και F. Macken (εισηγήτρια), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: D. Ruiz-Jarabo Colomer
γραμματέας: M.-F. Contet, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η Shield Mark BV, εκπροσωπούμενη από τους T. Cohen Jehoram και E. J. Morée, advocaten,

— η Κυβέρνηση των Κάτω Χωρών, εκπροσωπούμενη από την H. G. Sevenster,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. de Bergues και την A. Maitrepierre,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον U. Leanza, επικουρούμενο από τον O. Fiumara, avvocato dello Stato,

— η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την C. Pesendorfer,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον J. E. Collins, επικουρούμενο από τον D. Alexander, barrister,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους N. B. Rasmussen και H. M. H. Speyart,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Shield Mark BV, εκπροσωπούμενης από τον δικηγόρο T. Cohen Jehoram, της Ολλανδικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον N. A. J. Bel, καθώς και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τους N. B. Rasmussen και H. van Vliet, κατά τη συνεδρίαση της 27ης Φεβρουαρίου 2003,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 3ης Απριλίου 2003,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με απόφαση της 13ης Ιουλίου 2001, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 18 Ιουλίου 2001, το Hoge Raad der Nederlanden (Κάτω Χώρες) υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, δύο προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 2

της πρώτης οδηγίας 89/104/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων (ΕΕ 1989, L 40, σ. 1, στο εξής: οδηγία).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Shield Mark BV (στο εξής: Shield Mark) και του J. Kist, ο οποίος ασκεί τη δραστηριότητά του υπό την επωνυμία «Memex» ως προς τη χρήση εκ μέρους του τελευταίου, στο πλαίσιο της δραστηριότητάς του, ηχητικών αναγνωριστικών σημάτων προηγουμένως καταχωρισθέντων από τη Shield Mark στο γραφείο σημάτων της Μπενελούξ (στο εξής: BBM) ως ηχητικών σημάτων.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική ρύθμιση

3 Η οδηγία έχει ως σκοπό, σύμφωνα με την πρώτη αιτιολογική της σκέψη, την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών για τα σήματα για να καταργηθούν οι υφιστάμενες διαφορές, που μπορούν να εμποδίσουν την ελεύθερη κυκλοφορία των προϊόντων καθώς και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και να νοθεύσουν τις συνθήκες ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς. Πάντως, όπως προκύπτει από την τρίτη αιτιολογική της σκέψη, δεν αποσκοπεί στην πλήρη προσέγγιση των εν λόγω νομοθεσιών.

4 Η έβδομη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αναφέρει ότι «η πραγματοποίηση των στόχων, οι οποίοι επιδιώκονται με την προσέγγιση, προϋποθέτει ότι η απόκτηση και η διατήρηση του δικαιώματος επί του κατατεθέντος σήματος εξαρτάται, κατ' αρχήν, από τους ίδιους όρους σε όλα τα κράτη μέλη» και ότι «για τον σκοπό αυτό, πρέπει να καταρτιστεί ενδεικτικός κατάλογος σημείων που μπορούν να αποτελούν ένα σήμα από τη στιγμή που, βάσει αυτών, διακρίνονται τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες μιας επιχείρησης από τα αντίστοιχα άλλων επιχειρήσεων».

5 Το άρθρο 2 της οδηγίας, με τίτλο «Σημεία από τα οποία είναι δυνατόν να συνίσταται ένα σήμα», περιλαμβάνει τον ενδεικτικό κατάλογο που αναφέρει η έβδομη αιτιολογική σκέψη. Ορίζει τα εξής:

«Το σήμα μπορεί να συνίσταται από οποιαδήποτε σημεία επιδεχόμενα γραφικής παράστασης, ιδίως δε από λέξεις, συμπεριλαμβανομένου του ονόματος προσώπων, από εικόνες, γράμματα, αριθμούς, το σχήμα του προϊόντος ή της συσκευασίας του, εφόσον τα σημεία αυτά μπορούν από τη φύση τους να διακρίνουν τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες μιας επιχείρησης από τα αντίστοιχα άλλων επιχειρήσεων.»

6 Το άρθρο 3 της οδηγίας, με τίτλο «Λόγοι απαραδέκτου ή ακυρότητας», προβλέπει, στην παράγραφό του 1, στοιχεία α' και β', τα εξής:

«Δεν καταχωρούνται ή, εάν έχουν καταχωρισθεί, είναι δυνατόν να κηρυχθούν άκυρα:

α) τα σημεία από τα οποία δεν δύναται να συνίσταται ένα σήμα,

β) τα σήματα που στερούνται διακριτικού χαρακτήρα.»

Η εφαρμοζόμενη στην Μπενελούξ ρύθμιση

7 Το Βασίλειο του Βελγίου, το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου και το Βασίλειο των Κάτω Χωρών κατέγραψαν το περί σημάτων δίκαιό τους σε κοινό νόμο, τον ενιαίο νόμο Μπενελούξ για τα σήματα (Trb. 1962, 58, και Trb. 1983, 187, στο εξής: LBM), του οποίου η εφαρμογή ανατέθηκε σε ένα κοινό όργανο, το ΒΒΜ.

8 Ο LBM τροποποιήθηκε, με αποτέλεσμα από την 1η Ιανουαρίου 1996, με το πρωτόκολλο της 2ας Δεκεμβρίου 1992 περί τροποποιήσεως του εν λόγω νόμου (Trb. 1993, 12, στο εξής: πρωτόκολλο), προκειμένου να μεταφερθεί η οδηγία στην έννομη τάξη των τριών αυτών κρατών μελών.

9 Πάντως δεν κρίθηκε αναγκαίο να τροποποιηθεί ο LBM προκειμένου να μεταφερθούν ρητώς τα άρθρα 2 και 3 της οδηγίας. Συναφώς, το σημείο Ι.2, έκτο και έβδομο εδάφιο, της αιτιολογικής εκθέσεως τού πρωτοκόλλου διευκρινίζει:

«Το άρθρο 2 της οδηγίας, το οποίο αφορά τα σημεία που μπορούν να τύχουν προστασίας, δεν δίνει αφορμή για προσαρμογή του LBM. Το κείμενο του άρθρου αυτού

αντιστοιχεί σχεδόν με το άρθρο 1 του LBM. Είναι μεν αληθές ότι, αντίθετα προς το άρθρο 2 της οδηγίας, το άρθρο 1 του LBM δεν απαιτεί τα σημεία να μπορούν να τύχουν γραφικής παραστάσεως, όμως τα σημεία πρέπει στην πράξη να ικανοποιούν την απαίτηση αυτή για να τύχουν της προστασίας του σήματος.

Το άρθρο 3 της οδηγίας επίσης δεν οδήγησε σε προσαρμογή του LBM. Οι απόλυτοι λόγοι απαραδέκτου ή ακυρότητας που προβλέπονται από την πρώτη παράγραφο του άρθρου αυτού απαντούν στα άρθρα 1 και 4, παράγραφοι 1 και 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 14, υπό Α, παράγραφος 1, του LBM [...]».

10 Το άρθρο 1 του LBM, το οποίο επομένως δεν τροποποιήθηκε από το πρωτόκολλο, ορίζει στο πρώτο του εδάφιο τα εξής:

«Θεωρούνται ως ατομικά σήματα οι ονομασίες, τα σχέδια, τα σημάδια, οι σφραγίδες, τα γράμματα, οι αριθμοί, τα σχήματα προϊόντων ή συσκευασίας και οποιοδήποτε άλλο σημείο που χρησιμεύει για να διακρίνονται τα προϊόντα μιας επιχειρήσεως.»

11 Το άρθρο 1, στοιχείο b, του κανονισμού εκτελέσεως του LBM προβλέπει ότι «η κατάθεση Μπενελούξ ενός σήματος πραγματοποιείται στα γαλλικά ή στα ολλανδικά με την προσκόμιση εγγράφου επί του οποίου [...] έχει αναπαραχθεί το σήμα».

12 Ενώ πριν από την έναρξη ισχύος του πρωτοκόλλου, την 1η Ιανουαρίου 1996, το BBM δεν προέβαινε σε κανένα ουσιαστικό έλεγχο της καταχωρίσεως ενός σήματος, δεδομένου ότι αυτός ο έλεγχος διεξαγόταν, ενδεχομένως, εκ των υστέρων, με την ευκαιρία προσφυγής ακυρώσεως ή στο πλαίσιο ανταγωγής σε υπόθεση προσβολής του δικαιώματος του δικαιούχου του σήματος, στο εξής εξετάζει τις καταθέσεις βάσει των προβλεπομένων από τον LBM απολύτων λόγων απαραδέκτου.

13 Ως προς τα ηχητικά σήματα, το BBM έκρινε αρχικώς ότι μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο καταχωρίσεως. Πάντως, μετά από την απόφαση του Gerechtshof te 's-Gravenhage (Κάτω Χώρες) της 27ης Μαΐου 1999 που εξεδόθη ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης το BBM αρνείται εν γένει την καταχώριση ηχητικών σημάτων.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

14 Η Shield Mark είναι ο δικαιούχος δεκατεσσάρων σημάτων καταχωρισθέντων στο μητρώο του BBM, το πρώτο στις 5 Ιουνίου 1992, τα τελευταία στις 2 Φεβρουαρίου 1999, για διάφορα προϊόντα και υπηρεσίες των κλάσεων 9 [προγράμματα υπολογιστών (λογισμικό), κ.λπ.], 16 (περιοδικά, εφημερίδες, κ.λπ.), 35 (διαφήμιση, διαχείριση εμπορικών υποθέσεων, κ.λπ.), 41 (εκπαίδευση, επιμόρφωση, διοργάνωση σεμιναρίων στον τομέα της διαφήμισης, της έρευνας αγοράς, της πνευματικής ιδιοκτησίας και της εμπορικής επικοινωνίας κ.λπ.) και 42 (νομικές υπηρεσίες) του Διακανονισμού της Νίκαιας για τη διεθνή ταξινόμηση των προϊόντων και των υπηρεσιών ενόψει καταχωρίσεως των σημάτων, της 15ης Ιουνίου 1957, όπως αναθεωρήθηκε και τροποποιήθηκε.

15 Τέσσερα από τα σήματα αυτά συνίστανται σε μουσικό πεντάγραμμο περιέχον τις εννέα πρώτες νότες της μουσικής συνθέσεως «Für Elise» του L. van Beethoven. Δύο

από αυτά συνοδεύονται από τη μνεία «Ηχητικό σήμα. Το σήμα αποτελείται από την περιγραφόμενη μελωδία που συνιστούν οι (γραφικώς) παρατιθέμενες στο πεντάγραμμο νότες». Για το ένα από τα δύο, εξάλλου, διευκρινίζεται «παιγμένες στο πιάνο».

16 Τέσσερα άλλα σήματα συνίστανται στις «εννέα πρώτες νότες του "Für Elise"». Δύο από αυτά συνοδεύονται από τη μνεία «ηχητικό σήμα, το σήμα συνίσταται στην περιγραφόμενη μελωδία». Για το ένα από τα δύο διευκρινίζεται εξάλλου «παιγμένες στο πιάνο».

17 Τρία άλλα σήματα συνίστανται στις διαδοχικές μουσικές νότες «μι, ρε δίεση, μι, ρε δίεση, μι, σι, ρε, ντο, λα». Δύο από αυτά συνοδεύονται από τη μνεία «ηχητικό σήμα, το σήμα συνίσταται στην αναπαραγωγή της μελωδίας που σχηματίζεται από τις διαδοχικές νότες όπως αυτές περιγράφονται». Για το ένα από τα δύο διευκρινίζεται εξάλλου «παιγμένες στο πιάνο».

18 Δύο από τα καταχωρηθέντα από τη Shield Mark σήματα συνίστανται στην ονομασία «Kukelekuuuuu» (ηχομιμητική λέξη που υποδεικνύει, στα ολλανδικά, τη φωνή του κόκκορα). Το ένα από τα δύο συνοδεύεται από τη μνεία «ηχητικό σήμα, το σήμα αποτελεί ηχομιμητική λέξη μιμουμένη τη φωνή ενός κόκκορα».

19 Τέλος, ένα σήμα συνίσταται στη «φωνή ενός κόκορα» και συνοδεύεται από τη μνεία «ηχητικό σήμα, το σήμα συνίσταται στη φωνή όπως αυτή περιγράφεται».

20 Τον Οκτώβριο του 1992 η Shield Mark άρχισε διαφημιστική εκστρατεία στο ραδιόφωνο, καθένα δε από τα διαφημιστικά μηνύματα άρχιζε με μια αναγνωριστική μελωδία (jingle, σήμα) που περιελάμβανε τις εννέα πρώτες νότες του «Für Elise». Εξάλλου, από τον Φεβρουάριο του 1993, δημοσιεύει ενημερωτικό δελτίο σχετικά με τις υπηρεσίες που προσφέρει στην αγορά. Τα δελτία της εκτίθενται σε κινητό εκθετήριο εντός των βιβλιοπωλείων και των περιπτέρων εφημερίδων, η δε αναγνωριστική μελωδία ακούγεται κάθε φορά που ένα δελτίο αφαιρείται από το εκθετήριο. Τέλος, η Shield Mark κυκλοφορεί λογισμικό προοριζόμενο για τους νομικούς και τους ειδικούς στην έρευνα αγοράς και, κάθε φορά που η περιέχουσα το εν λόγω λογισμικό δισκέτα ξεκινά, ακούγεται η φωνή ενός κόκορα.

21 Ο J. Kist, ο οποίος παρέχει συμβουλές επί θεμάτων επικοινωνίας, ιδίως επί θεμάτων που ανάγονται στο δίκαιο της διαφημίσεως και στο δίκαιο των σημάτων, διοργανώνει σεμινάρια στους τομείς της πνευματικής ιδιοκτησίας και του μάρκετινγκ και εκδίδει περιοδικό που αφορά τους τομείς αυτούς.

22 Κατά τη διάρκεια διαφημιστικής εκστρατείας που άρχισε την 1η Ιανουαρίου 1995, ο J. Kist χρησιμοποίησε μια μελωδία που αποτελείται από τα πρώτα εννέα φθογγόσημα του «Für Elise» και πώλησε επίσης ένα πρόγραμμα για υπολογιστές κατά την έναρξη του οποίου ακούγεται η φωνή ενός κόκορα.

23 Η Shield Mark άσκησε αγωγή για απομίμηση σήματος και για αθέμιτο ανταγωνισμό κατά του J. Kist.

24 Το Gerechtshof te 's-Gravenhage, με απόφαση της 27ης Μαΐου 1999, δέχθηκε την αγωγή της Shield Mark καθόσον βασιζόταν στο δίκαιο περί αστικής ευθύνης αλλά,

αντιθέτως, την απέρριψε στο μέτρο που βασιζόταν στο δίκαιο περί σημάτων, για τον λόγο ότι η πρόθεση των κυβερνήσεων των κρατών μελών της Μπενελούξ ήταν να μη γίνεται δεκτή η καταχώριση ήχων ως σημάτων.

25 Επειδή η Shield Mark άσκησε αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του Hoge Raad der Nederlanden, το εν λόγω δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) α) Πρέπει το άρθρο 2 της πρώτης οδηγίας 89/104/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαγορεύει να γίνονται ήχοι ή θόρυβοι δεκτοί ως σήματα;

β) Αν στο ερώτημα 1α πρέπει να δοθεί αρνητική απάντηση: έχει το καθιερωμένο από την πιο πάνω οδηγία σύστημα ως συνέπεια ότι ήχοι ή θόρυβοι πρέπει να γίνονται δεκτοί ως σήματα;

2) α) Αν στο ερώτημα 1α πρέπει να δοθεί αρνητική απάντηση: όταν πρόκειται για ηχητικά σήματα, ποιες επιταγές θέτει η οδηγία αυτή σχετικά με την κατά το άρθρο 2 της ίδιας οδηγίας δυνατότητα γραφικής παραστάσεως του σημείου και, εν προκειμένω, σχετικά με τον τρόπο κατά τον οποίο πρέπει να γίνει η κατάθεση ενός τέτοιου σήματος;

β) Ειδικότερα, ικανοποιούνται οι κατά το ερώτημα 2α επιταγές όταν ο ήχος κατατίθεται υπό τη μορφή:

— μουσικών φθογγοσήμων·

— περιγραφής με λέξεις υπό μορφή ηχομιμητικής λέξεως·

— περιγραφής με λέξεις κατ' άλλον τρόπο·

— γραφικής παραστάσεως όπως ενός ηχογράμματος·

— ηχητικού υποθέματος επισυναπτομένου στο έντυπο καταθέσεως σήματος·

— ψηφιακής εγγραφής δυναμένης να ακουσθεί μέσω του Διαδικτύου·

— συνδυασμού των δυνατοτήτων αυτών·

— άλλου μέσου και, αν ναι, ποιου;»

Επί του πρώτου ερωτήματος

26 Με το πρώτο του ερώτημα, στοιχείο α', το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν το άρθρο 2 της οδηγίας έχει την έννοια ότι απαγορεύει να γίνονται δεκτά ως σήματα τα ηχητικά σημεία. Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως, ερωτά, με το πρώτο του ερώτημα, στοιχείο β', αν το άρθρο αυτό συνεπάγεται ότι τα ηχητικά σημεία πρέπει να μπορούν να γίνονται δεκτά ως σήματα.

Παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο

27 Κατά τη Shield Mark, από την έβδομη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας προκύπτει ότι το άρθρο 2 αυτής δεν περιέχει εξαντλητική απαρίθμηση των σημείων που μπορούν να αποτελέσουν σήμα. Επομένως, όλα τα σημεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να διακρίνονται τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες μιας επιχειρήσεως από τα αντίστοιχα άλλων επιχειρήσεων μπορούν, κατ' αρχήν, να χρησιμοποιούνται ως σήματα. Συνεπώς, κατ' αυτήν, εφόσον τα ηχητικά σημεία έχουν προφανώς μια τέτοια ικανότητα, μπορούν να ανταποκρίνονται στον ρόλο του σήματος.

28 Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται από τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Ruiz-Jarabo Colomer στην υπόθεση C-273/00, Sieckmann (απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2002, Συλλογή 2002, σ. I-11737), από τις προπαρασκευαστικές εργασίες της οδηγίας και τα έγγραφα του Συμβουλίου στα οποία έχει πρόσβαση το κοινό και τα οποία αφορούν την έκδοση τόσο της οδηγίας όσο και του κανονισμού (ΕΚ) 40/94 του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1993, για το κοινοτικό σήμα (ΕΕ 1994, L 11, σ. 1), καθώς και από τις κατευθυντήριες οδηγίες εξετάσεως του Γραφείου Εναρμονίσεως στο πλαίσιο της Εσωτερικής Αγοράς (εμπορικά σήματα, σχέδια και υποδείγματα) (ΓΕΕΑ).

29 Η Ολλανδική, η Γαλλική, η Ιταλική και η Αυστριακή Κυβέρνηση, καθώς και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου θεωρούν ότι οι ήχοι μπορούν να διακρίνουν προϊόντα ή υπηρεσίες μιας επιχειρήσεως από τα αντίστοιχα άλλων επιχειρήσεων. Επειδή ο κατάλογος των σημείων που μπορούν να αποτελέσουν σήμα, ο οποίος περιλαμβάνεται στο άρθρο 2 της οδηγίας, έχει, κατά τις κυβερνήσεις αυτές, ενδεικτική μόνον αξία, έπεται ότι οι ήχοι μπορούν να αποτελέσουν σήματα.

30 Η Γαλλική και η Αυστριακή Κυβέρνηση προσθέτουν ότι, λόγω του σκοπού της οδηγίας, ο οποίος έγκειται στην εναρμόνιση των περί σημάτων δικαίων των κρατών μελών, οι ήχοι πρέπει να μπορούν να θεωρούνται σήματα αφ' ης επιδέχονται γραφική παράσταση.

31 Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι το άρθρο 2 της οδηγίας απαιτεί, για την καταχώριση ενός σημείου ως σήματος, να επιδέχεται αυτό γραφική παράσταση και να μπορεί να διακρίνει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες μιας επιχείρησης από τα αντίστοιχα άλλων επιχειρήσεων. Κατ' αυτήν, από το σύστημα που καθιερώνουν τα άρθρα 2 και 3 της οδηγίας προκύπτει ότι ο διακριτικός χαρακτήρας υπό την έννοια του άρθρου 2, αντίθετα προς το άρθρο 3, δεν αφορά το ερώτημα αν ένα σημείο μπορεί συγκεκριμένα να έχει διακριτικό χαρακτήρα για τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες για τα οποία ζητήθηκε η καταχώρισή του ως σήματος, αλλά μάλλον το να έχει το εν λόγω σημείο διακριτικό χαρακτήρα σε γενικό επίπεδο, ανεξαρτήτως των διαφόρων κατηγοριών προϊόντων ή υπηρεσιών.

32 Οι ήχοι και οι θόρυβοι μπορούν να γίνουν αντιληπτοί από τον άνθρωπο, ο οποίος μπορεί να τις απομνημονεύσει, και καθιστούν δυνατή τη διάκριση των προϊόντων ή των υπηρεσιών μιας επιχειρήσεως από τα αντίστοιχα άλλων επιχειρήσεων. Επιπλέον, επιδέχονται γραφική παράσταση.

33 Εφόσον ο κατάλογος των σημείων που μπορούν να αποτελέσουν σήμα, ο οποίος περιλαμβάνεται στο άρθρο 2 της οδηγίας, δεν είναι περιοριστικός, η Επιτροπή συνάγει εξ αυτού ότι τα σημεία που συνίστανται σε ήχους ή θορύβους μπορούν, κατ' αρχήν, να καταχωρούνται ως σήματα, υπό τον όρον ότι μπορούν να διακρίνουν προϊόντα ή υπηρεσίες χωρίς κίνδυνο συγχύσεως και ότι επιδέχονται σαφή, ακριβή, σταθερά γραφική παράσταση η οποία καθιστά δυνατό στους τρίτους να αντιλαμβάνονται εύκολα πιο είναι το σήμα που αποτελεί αντικείμενο προστασίας.

Απάντηση του Δικαστηρίου

34 Ως προς το πρώτο ερώτημα, στοιχείο α', το άρθρο 2 της οδηγίας σκοπεί στον καθορισμό των ειδών σημείων που μπορούν να αποτελέσουν σήματα. Η διάταξη αυτή προβλέπει ότι τα σήματα μπορεί να αποτελούνται ιδίως «από λέξεις, συμπεριλαμβανομένου του ονόματος προσώπων, από εικόνες, γράμματα, αριθμούς, το

σχήμα του προϊόντος ή της συσκευασίας του [...]». Η διάταξη αυτή μνημονεύει βεβαίως μόνο σημεία τα οποία μπορούν να γίνουν αντιληπτά διά της οράσεως δισδιάστατης ή τρισδιάστατης μορφής και τα οποία μπορούν συνεπώς να αποδοθούν με γράμματα ή γραπτούς χαρακτήρες ή με εικόνες (προπαρατεθείσα απόφαση Sieckmann, σκέψη 43).

35 Εντούτοις, όπως προκύπτει από το γράμμα τόσο του εν λόγω άρθρου 2 όσο και της έβδομης αιτιολογικής σκέψεως της οδηγίας, που αναφέρεται σε «ενδεικτικό κατάλογο» σημείων που μπορούν να αποτελούν σήμα, η απαρίθμηση αυτή δεν είναι εξαντλητική. Η εν λόγω διάταξη επομένως, αν και δεν μνημονεύει τα σημεία τα οποία δεν μπορούν καθεαυτά να γίνουν αντιληπτά διά της οράσεως, όπως οι ήχοι, δεν τα αποκλείει εντούτοις ρητώς (βλ., υπό την έννοια αυτή, προκειμένου για οσφρητικά σημεία, την προπαρατεθείσα απόφαση Sieckmann, σκέψη 44).

36 Εξάλλου, όπως τόνισαν η Shield Mark, οι παρεμβαίνουσες κυβερνήσεις και η Επιτροπή, τα ηχητικά σημεία δεν είναι ακατάλληλα από τη φύση τους για να διακρίνουν τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες επιχειρήσεως από αντίστοιχα άλλων επιχειρήσεων.

37 Υπό τις συνθήκες αυτές, το άρθρο 2 της οδηγίας έχει την έννοια ότι οι ήχοι μπορούν να αποτελέσουν σήμα, υπό τον όρον ότι μπορούν να αποτελέσουν, επιπλέον, αντικείμενο γραφικής παραστάσεως, ζήτημα το οποίο θα εξεταστεί στο πλαίσιο της εξετάσεως του δευτέρου ερωτήματος.

38 Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, στοιχείο β', διαπιστώνεται ότι το άρθρο 2 της οδηγίας δεν απαγορεύει την καταχώριση ήχων ως σημάτων. Επομένως, τα κράτη μέλη δεν μπορούν κατ' αρχήν να αποκλείουν μια τέτοια καταχώριση.

39 Πράγματι, ακόμη και αν η οδηγία δεν αποβλέπει στην πλήρη προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών στον τομέα των σημάτων, από την έβδομη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας προκύπτει σαφώς ότι η απόκτηση και η διατήρηση του δικαιώματος επί του κατατεθέντος σήματος εξαρτάται από τους ίδιους όρους σε όλα τα κράτη μέλη.

40 Συναφώς, όπως παρατήρησε η Γαλλική Κυβέρνηση, δεν μπορεί να υφίστανται διαφορές από ένα κράτος σε άλλο ως προς τη φύση των σημείων που μπορούν να αποτελέσουν σήμα.

41 Επομένως, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί ως απάντηση ότι το άρθρο 2 της οδηγίας έχει την έννοια ότι τα ηχητικά σημεία πρέπει να μπορούν να θεωρούνται σήματα εφόσον είναι κατάλληλα για να διακρίνουν τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες επιχειρήσεως από εκείνα άλλων επιχειρήσεων και επιδέχονται γραφική παράσταση.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

42 Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει υπό ποιες προϋποθέσεις ένα ηχητικό σημείο επιδέχεται γραφική παράσταση υπό την έννοια του άρθρου 2 της οδηγίας και, κυρίως, αν τα μουσικά φθογγόσημα, μια γραπτή περιγραφή υπό τη μορφή ηχομιμητικής λέξεως, μια γραπτή περιγραφή κατ' άλλον τρόπο, μια γραφική παράσταση όπως ένα ηχόγραμμα, ένα ηχητικό υπόθεμα επισυναπτόμενο στο έντυπο καταθέσεως σήματος, μια ψηφιακή εγγραφή δυναμένη να ακουσθεί μέσω του Διαδικτύου, ένας συνδυασμός των δυνατοτήτων αυτών ή οποιαδήποτε άλλη μορφή ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της γραφικής παραστάσεως.

Παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο

43 Πρώτον, η Shield Mark, οι παρεμβαίνουσες κυβερνήσεις και η Επιτροπή συμφωνούν στην εκτίμηση ότι οποιαδήποτε γραφική παράσταση ενός ηχητικού σημείου πρέπει να πληροί διάφορες απαιτήσεις για να μπορεί το σημείο αυτό να αποτελεί σήμα.

44 Έτσι, κατά τη Shield Mark, η γραφική παράσταση πρέπει να είναι σαφής, ακριβής και καταληπτή, χωρίς υπερβολική προσπάθεια, από τους τρίτους. Κατά την Ολλανδική Κυβέρνηση, πρέπει να είναι πλήρης, σαφής, ακριβής, ώστε να μπορεί κανείς να γνωρίζει ποιο είναι το αντικείμενο της αποκλειστικότητας του δικαιούχου του σήματος, και κατανοητή γι' αυτούς που έχουν συμφέρον να συμβουλευθούν το μητρώο των σημάτων. Η Γαλλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι η γραφική παράσταση πρέπει να είναι σαφής και ακριβής, χωρίς το σημείο να πρέπει να γίνεται άμεσα αντιληπτό από το κοινό· εξάλλου, το προστατευόμενο σημείο πρέπει να είναι κατανοητό. Κατά την Ιταλική Κυβέρνηση, η παράσταση αυτή πρέπει να είναι κατάλληλη για να εκφράζει τον ήχο, να τον καθιστά καταληπτό και να τον διακρίνει. Η Αυστριακή Κυβέρνηση θεωρεί ότι ο ήχος ενός ηχητικού σημείου πρέπει να προκύπτει σαφώς από μια γραφική παράσταση ή πρέπει να μπορεί να συνάγεται με επαρκή σαφήνεια, ώστε ο τομέας ενδεχομένης προστασίας του σήματος να είναι αναγνωρίσιμος με επαρκή ακρίβεια. Κατά την Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, η γραφική παράσταση πρέπει να είναι πλήρης αφεαυτής, σαφής, ακριβής και αντιληπτή, χωρίς υπερβολική προσπάθεια από τα πρόσωπα που συμβουλεύονται το μητρώο των σημάτων. Τέλος, η Επιτροπή αναφέρει ότι αυτή η παράσταση πρέπει να είναι σαφής, ακριβής, σταθερά και να επιτρέπει στους τρίτους να αντιλαμβάνονται με ευκολία ποιο είναι το σήμα που αποτελεί αντικείμενο προστασίας.

45 Όσον αφορά, δεύτερον, τις αποδεκτές μορφές γραφικής παραστάσεως των ηχητικών σημείων, η Shield Mark, η Γαλλική, η Αυστριακή Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και η Επιτροπή θεωρούν ότι ένα μουσικό πεντάγραμμο συνιστά γραφική παράσταση υπό την έννοια του άρθρου 2 της οδηγίας.

46 Η Shield Mark και η Γαλλική Κυβέρνηση θεωρούν ότι μια αναφορά σ' ένα γνωστό έργο, όπως «τα εννέα πρώτα φθογγόσημα του "Für Elise"», συνιστά γραφική παράσταση, αυτό δε αντίθετα προς την Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και την Επιτροπή.

47 Αντίθετα προς τη Γαλλική Κυβέρνηση και την Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, η Shield Mark και η Επιτροπή θεωρούν ότι η περιγραφή μιας μελωδίας με την παράθεση των φθογγοσήμων από τα οποία αυτή αποτελείται, όπως «μι, ρε δίεση, μι, ρε δίεση, μι, σι, ρε, ντο, λα», πρέπει να θεωρείται ως γραφική παράσταση της συγκεκριμένης μελωδίας.

48 Η Shield Mark καθώς και η Γαλλική και η Αυστριακή Κυβέρνηση δέχονται, κατ' ουσίαν, ότι ένα ηχόγραμμα αποτελεί γραφική παράσταση, η δε Αυστριακή Κυβέρνηση προσθέτει ότι μια τέτοια κατάθεση είναι παραδεκτή υπό τον όρο ότι συνοδεύεται από μια ακουστική αναπαραγωγή σε υπόθεμα δεδομένων, και η Γαλλική Κυβέρνηση ότι αυτός ο τρόπος παραστάσεως μπορεί να συνοδεύεται από ηχητικό υπόθεμα ή από ψηφιακή εγγραφή. Αντιθέτως, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου υποστηρίζει ότι, γενικώς, αυτή η μορφή γραφικής παραστάσεως δεν μπορεί να γίνει δεκτή και η Επιτροπή αρνείται, στο παρόν στάδιο της τεχνικής εξέλιξης, ότι ένα ηχόγραμμα μπορεί να αποτελεί αποδεκτή μορφή γραφικής παραστάσεως στο πλαίσιο της καταθέσεως σημείου ως σήματος.

49 Αντίθετα προς τη Γαλλική και την Αυστριακή Κυβέρνηση, η Shield Mark και, υπό ορισμένες περιστάσεις (σαφής και χωρίς διφορούμενα περιγραφή), η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου καθώς και η Επιτροπή θεωρούν ότι η ηχομιμητική λέξη επιδέχεται επίσης καταχώριση, αυτό δε αντίθετα προς τη Γαλλική και την Αυστριακή Κυβέρνηση.

50 Ως προς το ηχητικό υπόθεμα που επισυνάπτεται στο έντυπο καταθέσεως σήματος, η Γαλλική Κυβέρνηση θεωρεί ότι θα μπορούσε να συνοδεύει ηχόγραμμα ή φασματογράφημα και η Αυστριακή Κυβέρνηση απαιτεί να επισυνάπτεται σε ηχόγραμμα.

Αντιθέτως, ο εν λόγω τρόπος «γραφικής παραστάσεως» αμφισβητείται ως μέσο καταθέσεως σημείου ως σήματος από τη Shield Mark, την Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και την Επιτροπή.

Απάντηση του Δικαστηρίου

51 Εκ προοιμίου, πρέπει να υπομνησθεί ότι, στο πλαίσιο της προβλεπόμενης από το άρθρο 234 ΕΚ συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, απόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, που έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της μέλλουσας να εκδοθεί δικαστικής αποφάσεως, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα μιας προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής του αποφάσεως όσο και το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Συνεπώς, εφόσον τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, το Δικαστήριο υποχρεούται, καταρχήν, να απαντήσει (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93, Bosman, Συλλογή 1995, σ. I-4921, σκέψη 59).

52 Ωστόσο, το Δικαστήριο έκρινε ότι σ' αυτό εναπόκειται, εξετάζοντας τη δική του αρμοδιότητα, να ερευνήσει τις συνθήκες υπό τις οποίες απευθύνθηκε προς αυτό το εθνικό δικαστήριο. Πράγματι, το πνεύμα συνεργασίας που πρέπει να διέπει τη λειτουργία της προδικαστικής παραπομπής συνεπάγεται ότι το εθνικό δικαστήριο λαμβάνει υπόψη την αποστολή που έχει ανατεθεί στο Δικαστήριο και η οποία συνίσταται στη συμβολή του στην απονομή της δικαιοσύνης στα κράτη μέλη και όχι στη διατύπωση συμβουλευτικών γνωμών για ζητήματα γενικά ή υποθετικά (βλ., μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσα απόφαση Bosman, σκέψη 60).

53 Επομένως, η άρνηση απαντήσεως σε προδικαστικό ερώτημα εθνικού δικαστηρίου είναι, μεταξύ άλλων, δυνατή όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 8ης Μαΐου 2003, C-111/01, Gantner Electronic, Συλλογή 2003, σ. I-4207, σκέψη 36).

54 Εν προκειμένω, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Shield Mark δεν κατέθεσε αίτηση καταχωρίσεως υπό τη μορφή ηχογράμματος, ηχητικού υποθέματος, ψηφιακής εγγραφής ή συνδυασμού των τρόπων αυτών, ώστε, ελλείψει λυσιτελείας, δεν θα δοθεί απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα στο μέτρο που αφορά αυτούς τους τρόπους παραστάσεως.

55 Όσον αφορά, πρώτον, τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί οποιαδήποτε γραφική παράσταση, το Δικαστήριο αποφάνθηκε, στην προπαρατεθείσα απόφαση Sieckmann, η οποία αφορούσε τα οσφρητικά σημεία, ότι το άρθρο 2 της οδηγίας έχει την έννοια ότι είναι δυνατόν να αποτελεί σήμα ένα σημείο το οποίο, καθεαυτό, δεν μπορεί να γίνει αντιληπτό διά της οράσεως, υπό την προϋπόθεση ότι είναι επιδεκτικό γραφικής παραστάσεως, ειδικότερα με σχήματα, γραμμές ή χαρακτήρες, ότι είναι σαφές, ακριβές, αφεαυτού πλήρες, ευχερώς προσιτό, κατανοητό, διαρκές και αντικειμενικό.

56 Οι προϋποθέσεις αυτές επιβάλλονται επίσης στα ηχητικά σημεία τα οποία, όπως τα οσφρητικά σημεία, δεν μπορούν καθεαυτά να γίνουν αντιληπτά διά της οράσεως.

57 Όσον αφορά, δεύτερον, τις αποδεκτές μορφές γραφικής παραστάσεως, ακόμη και αν απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να καθορίσει, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση της οποίας έχει επιληφθεί, αν το σημείο μπορούσε να αποτελέσει σήμα και μπορούσε επομένως εγκύρως να αποτελέσει αντικείμενο καταχωρίσεως, το Δικαστήριο είναι εντούτοις αρμόδιο για να παράσχει ενδείξεις για το αν μια παράσταση με τη μορφή μουσικών φθογγοσήμων ή μια παράσταση κατά την οποία χρησιμοποιείται η γραπτή γλώσσα συνιστούν γραφικές παραστάσεις ηχητικού σημείου υπό την έννοια του άρθρου 2 της οδηγίας.

58 Προηγουμένως πρέπει να τονιστεί ότι ένα σημείο δεν μπορεί να καταχωριστεί ως ηχητικό σήμα αν ο αιτών παρέλειψε να διευκρινίσει, στην αίτησή του καταχωρίσεως, ότι το κατατιθέμενο σημείο πρέπει να γίνει αντιληπτό ως ηχητικό σημείο. Πράγματι, σε παρόμοια περίπτωση, η αρμόδια αρχή για την καταχώριση των σημάτων, όπως και το κοινό, ειδικότερα οι επιχειρηματίες, μπορούν βασίμως να θεωρήσουν ότι πρόκειται για λεκτικό ή εικονιστικό σήμα, όπως παρουσιάζεται γραφικώς στην αίτηση καταχωρίσεως.

59 Όσον αφορά, κατ' αρχάς, την παράσταση ηχητικού σημείου μέσω περιγραφής κατά την οποία χρησιμοποιείται η γραπτή γλώσσα, δεν μπορεί να αποκλειστεί εκ των προτέρων ότι ένας τέτοιος τρόπος γραφικής παραστάσεως θα ικανοποιεί τις απαιτήσεις που διατυπώνονται στη σκέψη 55 της παρούσας αποφάσεως. Πάντως, προκειμένου για σημεία όπως αυτά για τα οποία πρόκειται στην κύρια δίκη, μια γραφική παράσταση όπως «τα εννέα πρώτα φθογγόσημα του "Für Elise"» ή «η φωνή ενός κόκορα» στερείται τουλάχιστον ακρίβειας και σαφήνειας και, επομένως, δεν καθιστά δυνατό να καθοριστεί η έκταση της αιτηθείσας προστασίας. Επομένως, δεν μπορεί να αποτελεί γραφική παράσταση του σημείου αυτού υπό την έννοια του άρθρου 2 της οδηγίας.

60 Όσον αφορά, στη συνέχεια, τις ονοματοποιίες, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι υπάρχει μια διαφορά μεταξύ της ηχομιμητικής λέξεως καθεαυτής, όπως αυτή προφέρεται, και του πραγματικού ήχου ή θορύβου, των πραγματικών διαδοχικών ήχων ή θορύβων, που αυτή φέρεται να μιμείται φωνητικώς. Επομένως, στην περίπτωση κατά την οποία ένα ηχητικό σημείο παρουσιάζεται γραφικώς με μια απλή ηχομιμητική λέξη, δεν είναι δυνατό στις αρμόδιες αρχές και στο κοινό, ειδικότερα στους επιχειρηματίες, να καθορίζουν αν το σημείο που είναι αντικείμενο προστασίας είναι η ίδια η ηχομιμητική λέξη, όπως προφέρεται ή ο πραγματικός ήχος ή θόρυβος. Επιπλέον, οι ονοματοποιίες μπορούν να γίνονται αντιληπτές διαφορετικά ανάλογα με τα άτομα ή από ένα κράτος σε άλλο. Έτσι συμβαίνει όσον αφορά την ολλανδική ηχομιμητική λέξη «Kukelekuuuuu», η οποία αποπειράται να μεταγράψει τη φωνή του κόκορα, και η οποία είναι πολύ διαφορετική από την αντίστοιχη ηχομιμητική λέξη στις άλλες γλώσσες των κρατών μελών της Μπενελούξ. Συνεπώς, μια απλή ηχομιμητική λέξη χωρίς άλλη διευκρίνιση δεν μπορεί να αποτελεί γραφική παράσταση του ήχου ή του θορύβου του οποίου αυτή φέρεται να αποτελεί τη φωνητική μεταγραφή.

61 Όσον αφορά, τέλος, τα μουσικά φθογγόσημα, που αποτελούν συνήθη τρόπο παραστάσεως των ήχων, διαδοχικές νότες χωρίς άλλη διευκρίνιση, όπως «μι, ρε δίεση, μι, ρε δίεση, μι, σι, ρε, ντο, λα», επίσης δεν αποτελούν γραφική παράσταση υπό την έννοια του άρθρου 2 της οδηγίας. Πράγματι, μια τέτοια περιγραφή, η οποία δεν είναι ούτε σαφής ούτε ακριβής ούτε αφεαυτής πλήρης, δεν καθιστά δυνατό, ιδίως, τον καθορισμό του ύψους και της διάρκειας των ήχων που αποτελούν τη μελωδία της οποίας ζητείται η καταχώριση και που συνιστούν τις ουσιώδεις παραμέτρους για να αναγνωριστεί η μελωδία αυτή και, επομένως, για να οριστεί το ίδιο το σήμα.

62 Αντιθέτως, ένα πεντάγραμμο που διαιρείται σε μέτρα και στο οποίο εμφανίζονται, μεταξύ άλλων, ένα κλειδί (κλειδί του σολ, του φα ή του ντο), μουσικά φθογγόσημα και παύσεις των οποίων η μορφή (για τα φθογγόσημα: ολόκληρο, ήμισυ, τέταρτο, όγδοο, δέκατο έκτο κ.λπ.· για τις παύσεις: παύση ολοκλήρου, παύση ημίσεος, παύση αναπνοής, σύντομη παύση αναπνοής κ.λπ.) δείχνει τη σχετική αξία και, ενδεχομένως, τονικές αλλοιώσεις (δίεση, ύφεση, αναίρεση) —όπου το σύνολο αυτής της σημειογραφίας καθορίζει το ύψος και τη διάρκεια των ήχων—, μπορεί να αποτελεί πιστή παράσταση των διαδοχικών ήχων που αποτελούν τη μελωδία της οποίας ζητείται η καταχώριση ως σήματος. Αυτός ο τρόπος γραφικής παραστάσεως των ήχων ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις που απορρέουν από τη νομολογία του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία η παράσταση αυτή πρέπει να είναι σαφής, ακριβής, πλήρης αφεαυτής, ευχερώς προσιτή, κατανοητή, διαρκής και αντικειμενική.

63 Ακόμη και αν αυτή η παράσταση δεν γίνεται αμέσως κατανοητή, εντούτοις, μπορεί εύκολα να γίνεται κατανοητή επιτρέποντας με τον τρόπο αυτό στις αρμόδιες αρχές και στο κοινό, ειδικότερα στους επιχειρηματίες, να έχουν ακριβή γνώση του σημείου του οποίου ζητείται η καταχώριση ως σήματος.

64 Στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί ως απάντηση ότι:

— το άρθρο 2 της οδηγίας έχει την έννοια ότι είναι δυνατόν να αποτελεί σήμα ένα σημείο το οποίο, καθεαυτό, δεν μπορεί να γίνει αντιληπτό διά της οράσεως, υπό την προϋπόθεση ότι είναι επιδεκτικό γραφικής παραστάσεως, ειδικότερα με σχήματα, γραμμές ή χαρακτήρες, ότι είναι σαφές, ακριβές, αφεαυτού πλήρες, ευχερώς προσιτό, κατανοητό, διαρκές και αντικειμενικό·

— όσον αφορά το ηχητικό σημείο, δεν ικανοποιούνται οι απαιτήσεις αυτές αν το σημείο παρίσταται γραφικώς μέσω περιγραφής κατά την οποία χρησιμοποιείται η γραπτή γλώσσα, όπως είναι η μνεία ότι το σημείο αποτελείται από φθογγόσημα που συνθέτουν γνωστό μουσικό έργο ή η μνεία ότι αποτελεί τη φωνή ενός ζώου, ή μέσω απλής ηχομιμητικής λέξεως χωρίς άλλη διευκρίνιση, ή μέσω διαδοχικών μουσικών φθογγοσήμων χωρίς άλλη διευκρίνιση. Αντιθέτως, οι εν λόγω απαιτήσεις πληρούνται αν το σημείο παρίσταται με πεντάγραμμο διαιρούμενο σε μέτρα και επί του οποίου αναγράφονται, μεταξύ άλλων, ένα κλειδί, μουσικά φθογγόσημα και παύσεις των οποίων η μορφή δείχνει τη σχετική αξία και, ενδεχομένως, μουσικές αλλοιώσεις.

Επί των δικαστικών εξόδων

65 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ολλανδική, η Γαλλική, η Ιταλική, η Αυστριακή Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και η Επιτροπή, που

κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με απόφαση της 13ης Ιουλίου 2001 το Hoge Raad der Nederlanden, αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 2 της πρώτης οδηγίας 89/104/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων, έχει την έννοια ότι τα ηχητικά σημεία πρέπει να μπορούν να θεωρούνται σήματα εφόσον είναι κατάλληλα για να διακρίνουν τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες επιχειρήσεως από εκείνα άλλων επιχειρήσεων και επιδέχονται γραφική παράσταση.**

2) **Το άρθρο 2 της οδηγίας 89/104 έχει την έννοια ότι είναι δυνατόν να αποτελεί σήμα ένα σημείο το οποίο, καθεαυτό, δεν μπορεί να γίνει αντιληπτό διά της**

οράσεως, υπό την προϋπόθεση ότι είναι επιδεκτικό γραφικής παραστάσεως, ειδικότερα με σχήματα, γραμμές ή χαρακτήρες, ότι είναι σαφές, ακριβές, αφεαυτού πλήρες, ευχερώς προσιτό, κατανοητό, διαρκές και αντικειμενικό.

Όσον αφορά το ηχητικό σημείο, δεν ικανοποιούνται οι απαιτήσεις αυτές αν το σημείο παρίσταται γραφικώς μέσω περιγραφής κατά την οποία χρησιμοποιείται η γραπτή γλώσσα, όπως είναι η μνεία ότι το σημείο αποτελείται από φθογγόσημα που συνθέτουν γνωστό μουσικό έργο ή η μνεία ότι αποτελεί τη φωνή ενός ζώου, ή μέσω απλής ηχομιμητικής λέξεως χωρίς άλλη διευκρίνιση, ή μέσω διαδοχικών μουσικών φθογγοσήμων χωρίς άλλη διευκρίνιση. Αντιθέτως, οι εν λόγω απαιτήσεις πληρούνται αν το σημείο παρίσταται με πεντάγραμμο διαιρούμενο σε μέτρα και επί του οποίου αναγράφονται, μεταξύ άλλων, ένα κλειδί, μουσικά φθογγόσημα και παύσεις των οποίων η μορφή δείχνει τη σχετική αξία και, ενδεχομένως, μουσικές αλλοιώσεις.

Σκουρής Cunha Rodrigues Puissochet

Schintgen Macken

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 27 Νοεμβρίου 2003.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος

Β. Σκουρής